

BİR HUKUKİ KAVRAM OLARAK «DEVİRİM»

Prof. Henri LEVY - BRUHL

Çeviren: Asistan Dr. Server TANILLI

Hukukçu, mesleği icabı, muhafazakârdır. Hareketsiz bir dünyada yaşar. Her kıpırdanış ürkütür onu, «sınırları değiştirdiği»nden değil, - ister istemez - hakları ihlâl ettiği için. Hukukçu, kendine şiar olarak şunu alsa pekâlâ yeridir: «Quieta non movere». Onun beğendiği dünya görüşü, *değişmeyen* ve *mekanize* bir dünyanın görüşüdür.

Buna bakarak, hukukçunun, devrime karşı neden nefret duyduğu anlaşılır¹. Devrimin kendisine olduğu kadar kelimesine karşı da duyulan bir nefret! Bu mel'un kelimeyi hukuk dilinin dışına atmak için her çareye başvurulur. Bir misâl verelim: hukukumuzda nice yeni fikirler sokmuş olan *devrim mevzuatından* bahsetmemek mümkün değildi, ama devrim adını telâffuzdan da ne bahasına olursa olsun kaçınmak gerekiyordu. Nasıl başarılmalıydı bu? Tarihin, adını sayfalarına kaydetmediği bir kurnaz hukukçu hallediverir bu işi: Fransız Devrimi, olsa olsa, eski monarşik hukukla yeni burjuva hukuku arasında bir intikal, bir geçit değil de nedir? Devrim, *geçiş devresi* diye adlandırılır. Bütün hukuk eserlerinde, bütün manüellerde, Devrim işte bu utanç örtüsü ile örtülmüş - boğulmuş - dur âdetâ!

Bir olay saklanabilir, mahiyeti de değiştirilebilir; ama, ortadan kaldırılamaz. Devrim, - ve burada artık özel bir devrimden değil genel olarak bütün devrimlerden bahsediyoruz - bir *hukukî olay*dır; ve bir hukuk olayı olarak da, meselâ bir yasama sisteminin kabulü veya alınması olayı kadar hukuk nazariyecisinin ve tarihçisinin düşünce alanı içine girmeye lâyıktır. Bu olay, tarihte müteaddit defalar ortaya çıktı; yeniden ortaya çıkması da mümkündür. Bū-

1) Raléanın «Révolution et Socialisme, Essai de Bibliographie» (Paris, 1923) adlı eserinde verdiği bibliyoğrafyada - Maxime Leroy müstesna - meslekten hiç bir hukukçunun zikredilmemiş olması mânidardır.

tün bu hallerde, devrimin belli varlık şartları ile hüküm ve sonuçları vardır. Devrimi tarif etmeyi denemek, hukuk doğmatığıne, ama yalnız ona düşer.

Aşikârdır ki, böyle bir teşebbüs tamamiyle ilmî açıdan yapılabilir. Hukukçu, bu hususta herhangi bir sonuca erişmek için, kendisini, her türlü tarafgirlikten, özellikle yukarıda bahsettiğimiz meslekî davranışın doğurduğu çekingenlikten kurtarmış olması gerekir. Hukukçu, ihtiras yüklü ve partizan zihniyetin şu veya bu mânada bozduğu bu kelimeyi serinkanlılıkla, bilgin olarak telâkki ve tetkik etmeli. Biz, işte bu tam mânasiyle objektif zihniyetle, devrim kavramının ana hatlarını çizmek istiyoruz.

Hukukun, sosyal münasebetlerin bir takım teknik formüller halinde ifadesinden başka bir şey olmadığı gerçekse, devrim olayının esasını *sosyal gerçeklerde* aramak gerekir. Müşahede, devrim dediğimiz olayda, o zamana kadar mevcut olan bir sosyal organizasyon yerine yeni bir sosyal organizasyon koyan *seri bir alt üst ediş* gösteriyor bize. Auguste Comte ile beraber, fakat biraz farklı bir mânada «*physique sociale*» diyebileceğimiz çeşitten bir olaydır devrim olayı. Bir toplum, müesseselerine temel teşkil eden bir takım prensipler üzerine kuruludur, ve onlara dayanarak yaşar. Bu prensipler değişirler, müesseselerin ise böyle bir değişikliğe uğramadığı olur. Neden böyledir bu. Çok defa, siyasî iktidar, eski prensiplere bağlı sınıfa ait olmakta devam eder. Ama zaman gelir, - önceden bir takım sosyal karışıklıklar olsun olmasın - müesseseler prensiplere, yani esasında topluluğun ihtiyaçlarına zorunlu olarak uyarlar. Bu uyma, *âni* ve *dramatik* bir tarzda olursa, bir devrim karşısındayızdır.

Bundan şu sonuç çıkar, daha düzenli daha devamlı bir adaptasyon bir devrim ihtimalini bertaraf edebilir. Tarihi, muhayyeleye dayanarak yeniden yapmak güçtür - üstelik pek faydası da yoktur böyle bir oyunun! - fakat sosyal makinenin işleyişinde insanlık bu çeşit sarsıntılardan kurtarılmıştır, ve iktidardaki sınıflar daha az egoist olsa veya sadece gerçek menfaatlerini daha adil olarak takdir duygusuna sahip bulunsalardı diğer bir çok sarsıntılardan da kurtarmak mümkün olabilirdi.

Böylece, devrimin esas itibariyle neden ibaret olduğu görülüyor. Burada Tarihi Materyalizmin henüz tartışma konusu olan iddiası üzerinde, bir tarafı iltizam etmeye mecbur olmaksızın dene-

bilir ki bir devrimin başta gelen ve esaslı âmili, artan önemi sebebiyle meşrulaşmış ihtiyaçlarını tatmine imkân vermiyen bir siyasi organizasyon üzerinde *bir sosyal sınıfın yaptığı baskıdır*.

Esasında *sosyal* olan devrim şekilde ve sonuçları bakımından *siyasîdir*, çünkü daima *Devletin temelli reformunu* hedef tutar. Böyle bir reform, devrimin kendi gayelerini gerçekleştirebilmesi için gereklidir. Bu müşahede, tam mânasiyle şekli olan *siyasî devrim* ile tesirleri daha derinlere giden *içtimaî devrim* arasında özellikle sosyalist hukukçuların ileri sürdükleri ihtilâfa son verecek mahiyettedir. Gerçekte, sadece siyasî olan bir devrim tasavvur etmek belki de imkânsız değildir: hükümet darbeleri, «prononciamento»ların genel olarak içtimaî bir muhtevaları vardır. Ama yine de, hükümetteki ve idaredeki adamları sert bir şekilde değiştirmekle yetindikleri ölçüde devrim sıfatına liyâkat kazanamazlar ve bu adı alamazlar. Buna karşılık, gerçek mânasiyle bir devrimin Devlet iktidarını ele geçirmeden olabileceği de tasavvur edilemez. Konuşma dilinde, iktisadî düzendeki devrimden bahsolunur; bunun gibi Hıristiyanlık, Budizm v.s. gibi büyük hareketlerin mânevî veya kültürel alanda birer devrim oldukları söylenir. Fakat ilim dilinde onlara devrim adı verilemez. Aynı şekilde, hususî hukukta, ne kadar önemli olursa olsun, çok esaslı bir değişiklik bir devrim değildir. Bu değişmeler, bir takım sosyal karışıklıkların yanı sıra olsalar da, umumiyetle incelediğimiz olayın yani devrim olayının hâkim vasıflarından biri olan dramatik ve ânilik sıfatları yoktur. Şüphesiz, bir devrim, çok defa uzun zamandan beri, özellikle *ideolojik bir propaganda* tarafından hazırlanır. Her halükârda, - yukarıda verdiğimizle ilgili olarak - tarifî icabı bir siyasî iktidardaki meşru payından mahrum edilmiş bir sınıfın tedrici olarak tesirinin büyümesini farzeder. Fakat, siyasî iktidarın bu sosyal sınıf tarafından ele geçirilmesi, kan aksın akmasını ve hasım cepheden bir mukavemet olsun olmasın, *aniden*, daima *kısa bir zaman içinde* olur, çünkü, tekrar edelim, siyasî iktidarın ele geçirilmesi ağır ve barışçı yollarla olursa, bir devrim değil, bir *reform*, bir *tekâmül* karşısındayızdır.

Bir defa daha tekrar edelim ki, Devlet iktidarını ele geçirme kendi başına bir gaye değildir. Devrimciler de devrim aleyhtarları da siyasî iktidarı sadece kullanmak ve ondan istifade etmek zevki için aramazlar. Devlet iktidarı ele geçirmek isteniyorsa, bu, Devletin kanun koyan bir teşekkül olduğundandır. Devleti elinde tutan sınıf, emellerini tatmin edecek olan bir takım hukuk kaideleri ko-

yar. Kanun, belirli bir toplulukta, belirli bir anda kollektif şuurun temsil ettiği hukuk münasebetinin ifadesinden başka bir şey değildir. Böyle olunca, devrim yoluyla iktidara gelen hâkim sınıfın ortaya koyduğu yasama sistemi, bu yeni zihniyetle yoğrulacak ve yeni sosyal münasebetleri ifade edecektir. Son bir tahlille, her devrim özü ve temeli bakımından sosyal bir olay olup şekli bakımından zorunlu olarak siyasîdir ve daima *yeni bir hukukî organizasyonu* hedef tutar. Bu itibarla, Capitant'ın o pek değerli «Vocabulaire Juridique»inde devrim için verdiği şu tarifi yetersiz buluyoruz: «Gayesi, bir Devlette hükûmet edenleri kuvvete dayanarak devirmek ve yürürlükteki kanunî şekillere riayet etmeden bu Devletin siyasî teşkilâtını değiştirmek olan oldukça geniş halk hareketi». Bu tarifte, devrim olayının esaslı unsurlarından bazıları, *halk hareketi* olma vasfı, *kanuna aykırılık* vasfı, hareket kelimesiyle anlatılan *ani* ve âdeta *enstantane* vasfı ifade edilmiş bulunuyor. Buna mukabil, ifade edilmeyen şey her devrimin nihai gayesidir ki, o da «*hükûmet edenleri devirmek*» veya «*Devletin organizasyonunu değiştirmek*» kadar, karşı karşıya duran *sosyal kuvvetlerin münasebetini değiştirmek* ve bu kuvvetlerden bir kısmına, ihtiyaçlarına uygun hukuk kaideleri koymak gibi o zamana kadar kendilerine tanınmayan bir imkânı vermektir².

Böyle olduğu kabul edilince de, devrimin *birinci derecede bir hukukî olay* olduğu meydana çıkmaktadır; ve bu mahiyetiyle de hukuk nazariyecilerinin ve tarihçilerinin dikkatini, şimdiye kadar olduğundan çok daha fazla çekmesi gerekir. Kamu hukuku ile özel hukukun birbirleriyle kesiştikleri çizginin âdeta üstünde yer alan devrim olayı, kollektif bir çalışmadan yararlanabilecek ve yararlanması da gereken *imtiyazlı* konulardan biridir; şu var ki, bu kavramı her türlü ihtiras hâlesinin dışında tutmak ve - meselâ bir miras veya müşterek duvarla ilgili bir mesele bahis konusu imişcesine! - sükûnetle incelemek şart..

2) Bu sebeple, bizim 1928 de (Revue de Synthèse Historique, Bulletin du Centre International de Synthèse, Décembre 1928, p. 34) teklif ettiğimiz şu tarifin devam ettirilebileceğini sanıyoruz: «*Halk kuvvetleri tarafından, kanunî şekillere riayet etmeden gerçekleştirilen, gayesi ve sonucu bir kanun rejimi yerine bir diğerini koymak olan ani ve birden ortaya çıkan sosyal hareket*». Burada, eskiden yaptığımız tarife sadece «*kanunî şekillere riayet etmeden*» kelimelerini eklemiş bulunuyoruz.

Daha basit ve münhasıran pedagojik bir açıdan bakıldığında, «rönesans», «bir hukuk sisteminin kabulü», «devrim» gibi bir hukuk sistemi yerine bir başka hukuk sistemi koyan büyük olayları tanıtmanın öğrencilerimizin zihni inkişafı için faydalı olduğu görülür. Böylece, öğrenciler, yasama sistemlerinin esasındaki değişebilirlik vasfını, az veya çok genişlikteki esnekliklerini, inkişaf veya çöküş şartlarını daha doğru olarak tesbit edebileceklerdir. Bana kalırsa, öğrenciler için bundan daha «yapıcı ve öğretici», hukuk tetkiklerinin zihinlerine hemen zorunlu olarak telkin ettiği ve aşılması şü *dogmatik temayülle* mücadeleye bundan daha muktedir başka bir şey gösterilemez!..

Çeviren: Asistan Dr. Server TANILLI